

## Zutphen vijftig jaar geleden (4)

Veel aandacht voor 'oude ambachten' in deze aflevering; een klompenmaker, kuiper, zadelmaker en een overwegwachteres komen aan het woord. Theo Hebing bekeek de microfiches van het *Zutphens Dagblad* die het laatste kwartaal van 1958 bestrijken. Het resultaat van zijn arbeid leest u hieronder.

### 's-Heerensteen geopend

**9 oktober** – Fier wapperde woensdagmiddag de vlag van het nieuwe bejaardentehuis 's-Heerensteen, dat onder auspiciën van de Nederlandse Hervormde Gemeente te Zutphen gebouwd werd. 'Weliswaar is het geen bejaardentehuis', aldus de heer G. Lichtenbeld (voorzitter van het bestuur van 's-Heerensteen) 'waarin ieder voor een luttel bedrag een onderkomen kan vinden. Dit is een misverstand dat bij velen leeft. Het bejaardentehuis is gebouwd door de diaconie van de Nederlandse Hervormde Kerk, maar met geléënd geld, waarvan men rente en aflossing op tijd moet betalen.'

Woensdagmiddag waren velen, onder wie burgemeester en mevrouw De Jong naar de ruime kapel van 's-Heerensteen gekomen om daar getuige te zijn van de officiële opening. Zij werden welkom geheten door de voorzitter van de Centrale Kerkeraad, ds. Dekker, die de 46ste psalm citeerde: *Een vaste burgt is onze God*, welke betrekking had op de naam van het bejaardencentrum.

### Gezegende levensavond

De heer Lichtenbeld deelde mede dat door een onbekende een luidklok ten geschenke was gegeven. De voorwaarde is echter dat elk jaar op 8 oktober van 8 tot 8.15 uur deze klok zal worden geluid, zodat de herinnering aan deze datum niet alleen bij de bewoners doch ook bij de bevolking van Zutphen zal blijven voortleven. Hierna kreeg burgemeester De Jong het woord. Hij stelde dat de bejaarde in de 20ste eeuw recht heeft op verzorging. Voor de kinderen wordt het moeilijker hun ouders te verzorgen, omdat er van inwoning in de toch al kleine woningen geen sprake kan zijn. Daarom zijn de bejaardencentra een oplossing. De burgemeester wees erop dat met de bouw van 's-Heerensteen het bejaardenprobleem in Zutphen en omgeving geenszins is opgelost, omdat dit tehuis slechts voor een bepaalde groep uit de samenleving een oplossing biedt. Hij sprak oprechte bewondering uit jegens het bestuur voor de totstandkoming van een dergelijk fraai gebouw, dat hij een aanwinst voor de gemeente noemde. Met de Rijks



*Tuinlieden leggen de laatste hand aan de afwerking van het groen rond 's-Heerensteen.*  
(foto: Stedelijk Museum Zutphen)

Middelbare Landbouwschool en de gereformeerde kerk, die nog in aanbouw is, geeft 's-Heerensteen dit stadsdeel een modern aanzien. Ten slotte sprak burgemeester De Jong de wens uit dat velen hier een gezegende levensavond zouden genieten en verklaarde 's-Heerensteen voor geopend.

### Een waar paradijsje

Van de sprekers die vervolgens het woord voerden, zorgde de heer Hoving inzonderheid voor blijde gezichten toen hij namens de kerkvoogdij van Zutphen een envelop aanbod waarvan de inhoud bestemd was voor het kopen van een televisietoestel. Namens de

provinciale diakonale commissie en de algemene diakonale raad voerde ds. Schopenhauer het woord, die erop wees dat het een erzaak voor de mens moet zijn de bejaarde te verzorgen. Na nog enkele sprekers volgden de aanwezigen de burgemeester en het bestuur naar de hal, waar een gedenksteen onthuld zou worden. Ds. Van der Vange las de woorden voor die hierin stonden gegraveerd: *Treur niet om wat u ging verloren, één Trooster blijft u als te voren, 't Verleden en de dag van morgen, zijn saam in Godes hand geborgen.* Hierna bestond voor belangstellenden gelegenheid het gebouw te bezichtigen, dat voor de bewoners een waar paradijsje is.

## Klompemaking produceert honderden klompen per dag

**25 oktober – Wie voorbij de Bronsbergen gaat aan de Emmerikseweg, komt langs een groot, solide gebouwd roodstenen huis met enkele houten schuren en bijgebouwen. Het huis staat midden in het land en maakt oppervlakkig beschouwd de indruk van een boerderij. Maar bij nadere kennismaking blijkt dat hier een van de oudste industrieën van de Achterhoek gevestigd is: de klompemaking van de heer Sueters.**

Op deze Zutphense klompemaking is het oude handwerk voor een belangrijk deel gemechaniseerd. Van boom tot klomp wordt er gewerkt met machines die het vlugger kunnen dan de menshand en zeker even nauwkeurig. 'De omschakeling naar het machinale product was indertijd eenvoudiger gezegd dan gedaan', legt de heer Sueters uit. 'De machines die voor het in- en uitwendig vormgeven van de klomp nodig zijn, kosten veel geld, en dat betekent een aanzienlijke kapitaalinvestering. En weet je wat de klanten in den beginne zeiden? "Als de klompen niet meer met de hand gemaakt worden, dan kunnen ze niet goed zijn." Zo zat de idee er in

geroest dat handwerk onder alle omstandigheden superieur moet zijn.'

### Populierenhout

Wat niet veranderd is, is de houtsoort waarvan klompen worden gemaakt: populierenhout. Overigens is ook wilgenhout er voor geschikt, maar er zijn niet meer zo veel wilgen. Populier is de aangewezen houtsoort en wie een beetje verstand heeft van bosbouw, weet dat hiervan tegenwoordig prima, snelgroeïende soorten worden aangeplant, waarvan de 'Canada's' wel de kroon spannen. Zo'n populier heeft toch altijd nog zo'n dertig tot veertig jaar nodig om kaprijp te worden en gezien de vraag naar dit hout voor allerlei industrieën, is het schaars en duur. De prijs van de klompen wordt dan ook wel in de eerste plaats bepaald door de prijs van het hout.

De klomp is vrijwel uit de stad verdwenen, maar op het platteland wordt dit praktische warme schoeisel nog algemeen gebruikt. De klomp, welhaast een nationaal symbool – althans in de ogen van buitenlanders – is inheems gebleven in onze oude stad Zutphen.

## Kuipersgilde bijna uitgestorven

**1 november** – In de schaduw van de Sint Walburg, aangeleund tegen een middeleeuwse stadsmuur, is sinds eeuwen een bedrijf gevestigd waarop de tijd nog maar weinig vat gekregen heeft, en waar de moderne techniek slechts schoorvoetend haar intrede deed. Het is de likeur- en brandewijnstokerij van firma Mispelblom & Co. In dit bedrijf wordt ook nog een oud handwerk in ere gehouden, dat sinds mensenheugenis een belangrijke plaats ingenomen heeft in de beschaafde wereld, doch thans zo veel aan betekenis heeft ingeboet dat het nauwelijks meer voorkomt: het vak van kuiper.



*Likeur- en brandewijnstokerij Mispelblom bestaat sinds 1770, zoals blijkt uit deze bloemrijke reclame-uiting op de stadsbleek.  
(foto: Regionaal Archief Zutphen)*

Wij spraken met de 83-jarige heer Johan van Eykel over zijn vroegere vak als kuiper. Hij heeft in zijn leven heel wat fusten gemaakt, maar het werk van een kuiper bestaat niet alleen in het maken van nieuwe vaten. Even belangrijk is het onderhoud ervan, en als dit goed gebeurt kan een fust eeuwenlang meegaan en raakt feitelijk nooit versleten. Wel worden dan geregeld onderdelen vernieuwd, zoals de staven of duigen, de bodem en de banden, die de staven in hun verband houden. Natuurlijk moet daarbij gezorgd worden dat het fust niet 'in duigen valt', maar dat is tenslotte de kunst van het vak. Men

ziet het, in onze taal leeft het kuipersvak, zoals zo veel oude beroepen, nog wel voort.

### Horrel

De kuiperij heeft overigens ook haar eigen terminologie. Is het vat 'horrel' geworden, dan is het lek. De kuiper moet dan voor nieuwe 'staven' zorgen. Het maken van een staaf is een secuur werkje, want hij dient overal goed aan te sluiten, en daarvoor moeten de kanten mooi glad zijn en taps toe lopen. Om het handwerk zelf te zien en een kijkje te nemen in de kuiperij moeten we toch van de heer Van Eykel afscheid nemen. Voordat hij met pensioen ging (hij was toen ook al over de zeventig!) heeft hij een ander in het vak opgeleid. Dat is de heer Jo Terink,



*Ets die het beroep van kuiper uitbeeldt, uit Spiegel van het Menselyk Bedryf, van Jan Luyken (ca. 1690). (collectie Stedelijk Museum Zutphen)*

die, als we hem bezoeken, juist bezig is met een ritstang tekens te kerven in de wand van een fust. Die tekens geven – na het ijken – aan hoe groot de inhoud van het fust is en in welk jaar dit werd vastgesteld.

### Ankers en okshoofden

Wat nu nog in de kuiperij geschiedt, is het onderhoud van de vaten die op een of andere manier een mankement vertonen. Er komt heel veel bij kijken voordat alle onderdelen passen en het vat water- of beter weer alcohol dicht is. Wel werken de duigen zelf ook een beetje mee, want als ze nat worden, zwellen ze en persen ze zich met een enorme spanning tegen elkaar. En dan is het vat wel weer in staat om zijn reis door de wereld voort te zetten. Een reis overigens die nimmer zal eindigen zolang

er nog ankers, vaten, amen, okshoofden, trommels en stukken gebruikt worden – oude benamingen die langzamerhand in onbruik raken. En dat zal zeker ook gaan gelden voor het oude beroep van kuiper.

<i>anker:</i>	vat of ton met een inhoud van 30 tot 45 liter
<i>aam:</i>	vat of ton gelijk aan 4 ankers
<i>okshoofd:</i>	vat of ton van 240 tot 280 liter
<i>stuk:</i>	vat of ton van 600 tot 700 liter

## Voormalige 'Klompkerk' in de Polsbroek

**5 november** – In het door de archivaris, mevr. Doornink-Hoogenraad, op verzoek van de burgemeester uitgebrachte rapport over de voormalige z.g. Klompkerk in de Polsbroek (nrs. 33-37) lezen we dat dit gebouwtje (Bethel) in 1845 gebouwd moet zijn door vrienden en medestanders van de doopsgezinde predikant Jan de Liefde, die in genoemd jaar zijn ontslag bij de doopsgezinde gemeente van Zutphen had genomen, omdat hij het met de vrijzinnige en rationalistische geest in deze gemeenschap niet eens was. Korte tijd heeft hij in Bethel de door hem gestichte vrije 'Apostolisch-Christelijke Afscheiden Gemeente' geleid, maar is in het volgend jaar naar Duitsland vertrokken.

Het schijnt dat ook de gereformeerden het gebouwtje enige tijd in gebruik hebben gehad; daarna werd het overgenomen door de Ned. Herv. Gemeente, en beheerd door een stichting. Volgens de statuten was het doel van de stichting Bethel: 'de godsdienstige en zedelijke vorming van de lagere standen der Hervormde gemeente te Zutphen'.



*Straatje in de Polsbroek waaraan de Klompkerk gestaan heeft. (foto: Regionaal Archief Zutphen)*

### Kerkdwang

Vele jaren werd hier nu voor de armen kerk gehouden door de godsdienstonderwijzer Kreukniet; in het begin voor een vrij groot gehoor, maar allengs verminderend en – sedert omstreeks 1911 de kerkdwang voor de bedeeden werd afgeschaft – geslonken tot hoogstens 10 of 12 personen. Op zondag 26 maart 1916 werd de Klompkerk officieel door de heer Kreukniet gesloten met een preek over de toepasselijke tekst (I Joh. 29:18): *Kinderkens, het is de laatste ure*. De stichting werd opgeheven en het gebouw door de kerkenraad gebruikt om de lijkwagens der Zutphense begrafenisvereniging te bergen. Wanneer het is overgegaan in particuliere handen is de archivaris niet bekend.

## Zadelmakerij: vergane glorie aan de Zaadmarkt

**8 november** – Er is veel fantasie voor nodig om zich nog te kunnen verplaatsen in de wereld van een halve eeuw geleden, toen er praktisch geen auto's op de weg waren en bijna alle verkeer tot het domein van het paard behoorde. Toch is dit de tijd waarin we onwillekeurig toeven wanneer we de zadelmakerij van de heer J. Willemsen aan de Zaadmarkt bezoeken.

De zadelmaker was – en is – de man die zich vooral bezighield met het maken en herstellen van zadels en tuig. En dat was geen eenvoudig werk, gezien de taaiheid en dikte van het tuigleder. Toch is het altijd handwerk gebleven en men behoeft zich niet af te vragen of hiervoor geen degelijk vakmanschap nodig is, alsmede toewijding.



*Sfeerbeeld van de Zaadmarkt, waar de zadelmakerij van J. Willemsen gevestigd is.  
(foto: Regionaal Archief Zutphen)*

### Geen geduld

Weliswaar is de heer Willemsen tegenwoordig niet zo veel meer in de gelegenheid om nog nieuw werk af te leveren, omdat de hippische sport nog teert op de overgebleven resten van een glanstijdperk waarin het paard hoogtij vierde, maar hij is zijn oude vak als een der laatsten trouw gebleven, en op zijn zaak staat nog steeds met grote letters 'Zadelmakerij', terwijl de inhoud van de vitrine – zadels, zwepen, hoofdstellen, sporen en halsters – hiervan voldoende getuigenis aflegt. Ongeveer vijftig jaar geleden is de heer Willemsen in het vak gekomen. Hij begon zijn loopbaan in Velp, een plaats waar veel grote heren en adellijke families gevestigd waren, en waar vanzelfsprekend tal van rijpaarden en équipages gehouden werden. De heer Willemsen weet nog wel staaltjes te vertellen van de trots van de bezitters van een stal met paarden, die hun haast nader aan het hart lagen dan de mensen. Maar deze cultuur rond het paard is wel voorgoed voorbij. Het tegenwoordige geslacht heeft daarvoor feitelijk geen geduld meer.

### Ruitersport

Men zou geneigd zijn te concluderen dat het vak van zadelmaker in onze tijd eigenlijk zijn nut verloren heeft. Maar niets is minder waar. De ruitersport vertoont tegenwoordig een opleving onder verschillende standen, en vooral de landelijke ruitersport bloeit. En dan mogen we niet vergeten dat door alle tijden heen de boer een goede klant is geweest van de zadelmaker. Zolang de landbouw het paard in ere houdt – en dit is nog steeds het geval, want de trekker kan het paard niet overal vervangen – blijft er werk voor de zadelmaker.

## Overwegwachster: een zeldzaam beroep

**12 november – Overwegwachters zijn er vele, maar overwegwachster is een zeldzaam beroep. Nederland telt er slechts vijftien, hoofdzakelijk in Zuid-Limburg. Toch kan men bij de eerste overweg die men, na de Hoven te hebben doorgereden en gaande in de richting Apeldoorn, passeert, een overwegwachster ontmoeten. ‘Zutphen 103’ staat er met grote zwarte letters op het witte huisje waar de familie Sigger woont.**

‘Een ogenblikje,’ zegt mevr. H.W. Sigger-Klein Brinke, wanneer we een praatje met haar willen maken, ‘ik moet eerst even de Sik doorlaten.’ ‘De Sik?’ ‘Ja, zo noemen we hier de trein die uit Klarenbeek komt. Hij rijdt niet zo hard, maar waarom hij de Sik heet... Nou ja, hij heet al jaren zo.’

### Oostenwind

Als de Sik gepasseerd is en mevr. Sigger de bomen voor de wachtende automobilisten en fietsers weer heeft geopend, gaat ze haar wacht-huisje binnen. Het is daar knus en warm. ‘Zo, nu nog even de melk op de kachel’, zegt mevr. Sigger. ‘Dat zijn allemaal van die mooie karweitjes die je er best even “bij door” kunt doen. Ik heb deze week vroeger dienst: van half zeven tot

twee uur. Om twee uur komt mijn man me aflossen. Die staat dan weer tot tien uur. En om tien uur komt de nachtwachter. Mevr. Sigger is al overwegwachter van 1943 af, dus ruim vijftien jaar. ‘Maar vervelen doet het werk me niet, hoor! Je ziet altijd weer wat nieuws op de weg. ‘s Winters is het hier alleen minder prettig, omdat de oostenwind precies op deze deur staat. Maar we hebben nu gelukkig nieuwe jassen gekregen om de kou in te gaan. De capes, die we vroeger hadden, waren niet gemakkelijk. Ze waaiden op de meest ongelegen ogenblikken hoog op, en dan werd je helemaal nat en vies.’ Het beroep ‘overwegwachter’ zit de families Sigger en Klein Brinke als het ware in het bloed. De ouders van mevr. Sigger oefenden dat beroep ook al uit.

‘Ik mag er niet aan denken dat ik de bomen een keer zou vergeten te sluiten. Dat zou vreselijk zijn. Er zijn wel eens automobilisten tegen de bomen gereden, ‘s avonds. Maar daar kan ik niets aan doen. Dan moeten ze maar beter uitkijken...’

(Noot van de redactie: in het krantenartikel wordt de naam van de wachteres op twee manieren gespeld: Siggers en Sigger. Wij hebben gekozen voor Sigger, omdat deze naam gebruikelijker is.)

## 82 premiewoningen in Polbeek

27 november – Teneinde de woningbouw in deze gemeente doorgang te kunnen doen vinden, heeft de minister van Volkshuisvesting en Bouwnijverheid een premie van f 361.313 toegekend voor door de gemeente te bouwen 82 premiewoningen in het uitbreidingsplan Polbeek. De totale bouwkosten worden na aftrek van de premie geraamd op f 1.219.668. De huur, welke f 77 zal moeten bedragen, achten B & W aanvaardbaar.

(Adv.)

**IJSSELPAVILJOEN**

**Café – Restaurant – Snelbuffet**

**ZUTPHEN**

**Motto:**

***Ook voor Uw vrouw een vrije dag!***

**Twaalfuurtje met soep en koffie f 2,25**

**Menu met half kuiken f 3,75**

**Ons snelbuffet: 15% goedkoper**